

Mészáros István

Goethe mondta Eckermann-nal beszélgetve: „Ahhoz, hogy valakiből nagy ember váljék, nagy örökséget kell kapnia”. Mészáros István idén lenne 90 éves, és elmondhatjuk: ő maga is már a „nagy örökség” része. Marx, Luxemburg, Lenin és az orosz forradalom, Gramsci, Lukács nyomán Mészáros István a szocializmus klasszikusává vált. Nevét magyar létére kevesen ismerik Magyarországon, noha az MTA tiszteleti tagja lett egy olyan időszakban, amikor a rendszer még slendriánul működött. Hogy neve itthon alig ismert, azokat a provinciális viszonyokat jellemzi, amiknek történelmi gyökereit régióinkban ismerjük. Tudjuk, e gyökerekből sokfelé van, lehet elágazás... Senki nem látta előre sem az orosz szocialista forradalom kitörését 1917-ben, sem a Szovjetunió, az államszocializmus összeomlását 1989–91-ben. Ebből következőn is, a szocialisták-kommunisták, régiesen szólva, a marxisták számára az intellektuális felkészülés még a legsötétebb korszakokban is kötelező.

Ezért fontos, hogy Mészáros István munkásságának jelentős része, hála szerkesztőtársaimnak és az *Eszmélet* barátainak, magyarul is olvasható. A *tőkén túl* (2009–2010), a *Beyond Capital* (1995) apró betűvel is 1000 oldalon alapozza meg az új szocializmus filozófiáját. Mészáros tudta, hogy az *Eszmélet* érti filozófiai munkásságának helyi és globális jelentőségét. A *Beyond Capital*-nak olyan angol példánya van a birtokomban, amelybe István ezt az ajánlást írta: „Az *Eszmélet* szerkesztőinek és munkatársainak meleg barátsággal és a követhető szocializmus irányában történő közös munkához sok jót kívánva, Mészáros István.”

Ez a mű, amely Angliában született, akárcsak Marx *A tőke* című műve, a XXI. század, a posztsovjet korszak egyelőre legnépszerűbb marxista műve. Hatására jellemző, hogy csupán Latin-Amerikában több százezer példányban adták ki az elmúlt negyedszázadban. A forradalmi elmélet ott találkozott ismét a forradalmi gyakorlattal – legalábbis egy időre... A fejlődés „egyenes vonalúságáról” a mi generációnknak már nincsenek illúziói: Mészáros „tanítója”, Lukács György nyomdokain is haladva, régen szakítottunk a vulgármarxista

megközelítésekkel. Mészáros István nagyon nem szerette a forradalmakat imádó, de a forradalmárokat és a valódi cselekvést megvető, finnyáskodó szalonforradalmárokat, akik, Lenin kifejezésével, „szentképként” fogják fel a szocializmust, és irtóznak attól, hogy a forradalmárok is csak a készen talált eszközrendszerrel védhetik meg a forradalmat. Ami nem felmentés a bitorlóknak. Mivel az igazsághoz nem hazudhatjuk át magunkat, tudjuk, ismerjük a filozófia, az elmélet történelmi felelősségét, ami azonban mégsem az elgyávulás felé lök bennünket, hanem az emberi képességek szabad kibontakoztatása irányába ösztönöz. A társadalmi emancipáció iránti elkötelezettség szellemi előfeltétele, hogy a dolgoknak, folyamatoknak nemcsak a jogi-politikai felszínét látjuk, vizsgáljuk, hanem mindenekelőtt gazdasági és társadalmi mozgatóikat – az osztályérdekeket, mert bizony vannak ilyenek. Az első erkölcsi tett, hogy legalább ne toljuk a „sátán” szekerét. Ez is Mészáros István humanista üzenete: merni kell cselekedni. Gyakran mondta hallgatóságának, utalva az ellentmondásokra: „Barátaim, nem babra megy a játék!” Barátaim, mögöttünk a Volga.

Krausz Tamás